

Μετ' αὐτὸν ἦλθεν δὲ φαρμακοποιὸς — « Κάμε μης ἔνα πρεπαρατζίόνες ξυνό » (τοικῦτη εἶναι σχεδὸν ἡ ἐν μικρῷ Ἀσίᾳ λαλουμένη ἑλληνική) — « Λαμβάνω ἐν λειμῶνιν, τὸ κόπτω, τὸ ἐκθλίσω ἐντὸς ἀγγείου περιέχοντος ὅδωρ κ.τ.λ. » ἐξέθηκε δηλαδὴ τίνι τρόπῳ κατασκευάζεται ἡ λειμωνάδα, ὁ δὲ Κ. Π* ἀπεφήνατο ὅτι εἴναι ὑπερευχαριστημένος ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τῶν ἐξετασθέντων καὶ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης δὲ μὲν Παναγιωτάκης εἴναι ὁ ἀναγνωρισμένος ἵστρος τῆς πόλεως Ἐρδεύ, ὁ δὲ Δημητράκης ἔχει δικαίωμα νὰ δηλητηριάζῃ, ὑπὲνθύνην τῆς κυβερνήσεως, τοὺς ζητοῦντας παρ' αὐτοῦ σκευασίας διλίγον πολυπλοκωτέρας ἐκείνης, θὴν τόσον ἐπιτυχῶς περιέγραψε.»

Θ. Ν. Φ.

ΠΕΡΙ ΦΑΡΩΝ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΗΘΩΝ ΚΑΙ ΕΘΙΜΩΝ ΑΥΤΩΝ.

ἘΦ' ὅσον ἀφιστάμεθα τῆς ἀρχαϊκῆς τοῦ ἔθνους ἀπλότητος καὶ συμφυρόμεθα οὕτως εἰπεῖν πρὸς τὰ τῶν ἑσπερίων ἥθη, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ μελέτη τῶν παρὰ τοῖς διαφόροις Ἑλληνικοῖς μέρεσιν ἥθων καὶ ἔθιμῶν καθίσταται ἀναγκαιοτέρα, διότι μετὰ τὴν γλώσσαν τὰ ἔθιμα ταῦτα εἰσὶ τὸ χαρακτηριστικώτερον γνώρισμα τοῦ μὴ διακοπέντος ἥντικοῦ ἥμαντος βίου καὶ ἡ καλλιέρχη ἀπάντησις πρὸς τοὺς πολυτρόπως περὶ τῶν γεωτέρων Ἑλλήνων δογματίσαντας. Οὔτε δὲν νομίζομεν ἀνάξιον ἀνάγνωσμα εἰς τοὺς φίλους ἀναγνώστας τῆς Χρυσαλλίδος τὴν ἔκθεσιν τῶν ἥθων καὶ τῶν ἔθιμῶν γῆσου ἱστορικῆς, τῶν Ψαρῶν. Καί τοι δὲ ὁ τῶν ἑσπερίων πολιτισμὸς κατέκλυσεν ἀπαστον τὴν Ἑλλάδα διλίγον διμώς ἐπηρέασε τὴν ἔνδοξον ἐκείνην γῆσον, ὃστε ἐκ τῶν διαχραφομένων ἔθιμων τούτων, ὡς τεκμιρόμεθα ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ Κ. Νικοδήμου, τὰ πλεῖστα καὶ μέχρι τοῦ νῦν ὑπάρχουσι παρὰ τοῖς Ψαριανοῖς ἐν χοήσει, συμφωνοῦντα μεγάλως πρὸς τὰ τῶν ἀρχαίων καὶ ἴδιως πρὸς τὰ τῶν Ἀθηναίων.

Καὶ περὶ μὲν τῶν ἀρχαίων Ψαρῶν οὐδὲν ἔχομεν νὰ εἴπωμεν, καίτοι τὸ σύνορα τῆς γῆσου ἀναφέρεται παρὰ τοῦ Ὁμήρου, πρὸς δὲ καὶ ἀπὸ ἐπιπιγραφήν τινα, θὴν ὁ Ποκώκιος αὐτόσε εὗρε καὶ ἀπὸ ἄλλας ἄλλων μαρτυρίας δεικνύεται ὅτι καταφεύτο τὸ πάλαι. Καὶ ὁ περιγραφὴν δὲ τῆς Χίου συγγράψκε Ιερώνυμος Ἰουσινιάνης Βεβαιοῖ ὅτι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσαντινούπολεως, οἱ κάτοικοι τῆς γῆσου

μετωκίσθησανεὶς Χίον καὶ διέμειναν ἐκεῖ, μέχρις οὗ τῆς Χίου ὑπὸ τῶν Τουρκῶν ἀλωθείσης, τὰ Ψαρᾶ κατωκήθησαν ὑπὸ ξένου τινὸς ἔθνους, τοιοῦτο δὲ ὑπολαμβάνει ἵστος τὸ Ἀλβανικόν ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα οὐδέποτε ἐλαλήθη εἰς Ψαρᾶ, οὐδόλως δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τὴν τοῦ Ἰουσινιάνου μαρτυρίαν.

Κατὰ τὴν παράδοσιν, οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Υπαρχούσης γένεας τῶν Ψαριανῶν, ὡς ὁ Ἀνδρέας Κανελλιεὺς καὶ ἔτεροι, ἦσαν ἐκ Θεταλομαγνυτίσις καὶ ἀλλαχόθεν τῆς Ἑλλάδος, γνήσιοι ὅμως Ἑλληνες, οἵτινες μὴ ὑπομένοντες τὰς εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν καταδύναστεύσεις τῶν τυράννων, κατέφυγον εἰς τὴν ἔηραν μὲν καὶ ἀκαρπον, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐλευθερίας διαυγάζουμένη γῆσον τῶν Ψαρῶν, ἔνθα κατέβαλον τὰ πρῶτα θερέτρια τοῦ συνοικισμοῦ τῶν ἀτρομήτων ἐκείνων ναυμάχων. Ή ἐλευθερία, θὴν ἀπελάμβανον προσείλκυσε καὶ παλιοὺς ἑτέρους κατοίκους, οἵτινες ἔχοντες, ὡς οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐννέα αὐτῶν ἄρχοντας, τὴν βουλὴν τῶν πεντακοσίων, καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἐκλέγοντες, δηλούντι τὴν δημογεροντίαν, ἔχοντες αἱρετοκριτάς, συγκροτοῦντες συνέλευσιν ἐξ οἰκοκυράων, ἀπετέλουν εἰδός τι δημοκρατίας, μικρᾶς μὲν, ἀλλ' αὐτοδοικήτου καὶ αὐτοσυντηρήτου.

Οἱ Ψαριανοὶ ἔχοντες τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἀκμαῖον, ἀσπονδὸν μίσος κατὰ τῶν τυράννων τρέφοντες καὶ τὴν ἀνέγερσιν Χριστιανικοῦ βασιλείου φείποτε προσδοκῶντες, ἐδράξαντο πάσις περιστάσεως, ὅπως διαδηλώσωσι τὰ αἰσθήματα αὐτῶν ταῦτα δι' ὅπερ θεωροῦντες ὡς ἐπογήν κατάλληλον τὴν ἀνεγέρσεως τὴν ἔλευσιν τοῦ Ρωσσικοῦ στόλου εἰς τὸ Αιγαῖον κατὰ τὸ ἔτος 1770, ἐπάνεστησαν κατὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ διέπραξαν ἔργα ἀξία θαυμασμοῦ, διακρίψαντες τὴν θαλασσοπολίαν τῶν Τουρκικῶν ἐμπορικῶν πλοίων, λεηλατοῦντες καὶ καταστρέφοντες τὰς χώρας καὶ χωρία τῶν ἔχθρων καὶ πολλαχοῦς αὐτοὺς κακοποιοῦντες. Ο Σουλτάνος μέντοι πνέων κατὰ τῶν ἀγερώγων ἐκείνων ἀνδρῶν, ἀπεφάσισε τὴν καταστροφὴν των ἀλλὰ δύο γέροντες Ψαριανοί, παράδειγμα δξιομίμητον τὸ τοῦ Κόδρου θεωροῦντες, μετασχημάτισθέντες εἰς μοναχοὺς, προσῆλθον εἰς τὸν ἀρχιγαύδαρχον, φῶν ἐνετάλθη ἡ καταστροφὴ τῆς πατρίδος των, καὶ κλίναντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ὑπὸ τὴν σπάθην τοῦ δημίου προσέφερον ἔκυτούς εἰς θυσίαν πρὸς ἀπολύτρωσιν τῶν συμπολιτῶν των.

Ἐν ἔτει 1778 πάλιν ἡ Ὁθωμανικὴ ἐξουσία ὑποβλέπουσα τοὺς Ψαριανοὺς, ἀπεφάσισε τὴν εἰς

διάφορος μέρη τῆς Τουρκίας διασπορὰν αὐτῶν. ἀλλὰ χάρις εἰς τὸν τότε δραγούμανόν Χαντζερῆν ἐσώθησαν καὶ ἡδη ὀυδόλως ὅμως ἐκεῖνοι ἐκ τοῦ κινδύνου, ὅστις τοὺς ἡπειρησεν, ἀποθαρρύνθεντες, ἔπεισαν καὶ πέλιν λάθροι εἰς τὸν στόλον τοῦ περιφήμου Λάμπρου Κατζένην καὶ συνεπολέμησαν μετ' αὐτοῦ, ἀποδεικνύοντες τοιουτοτρόπως ὅτι οὐδεὶς κίνδυνος δύναται νὰ κατασιγάσῃ τὸ ὑπέρ τῆς πατρίδος αἰσθημα εἰς τὰς καρδίας λαοῦ γενναῖον. Πλείστας τοιαύτας ἀποδεξεῖς τοῦ φιλελευθέρου χρακτῆρος τῶν Ψαριανῶν ἔχομεν. Οσάκις οἱ παρὰ τῆς Ὀθωμανικῆς ἐξουσίας ἀποστελλόμενοι Τούρκοι χάριν δημοσίων ὑποθέσεων, ἐξέκλινον εἰς πκραλόγους ἀπαιτήσεις, ἐξριζίζοντο καὶ κακῶς ἔχοντες ἀπεπέμποντο τῆς νήσου. Γνωρίζοντες οἱ Ψαριανοὶ ὅτι τὸ πράσινον χρῶμα ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων ὡς ἱερὸν, πρὸς πεῖσμά των ἐκρέμων ἐκ τοῦ καλύμματος αὐτῶν ὑσπανὸν πρασινόχροον, καὶ ἥγανάκτουν μὲν διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι, ἀλλὰ διὰ μόνον σιωπηλῶν ὕβρεων ἐτόλμων νὰ διεδηλώσωσι τὴν δργήν των.

Οὔτε τῷ 1821 ἡ σάλπιγξ τῆς ἐλευθερίας ḥχητε καὶ τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων πάντων ἐθέρμανε, τότε καὶ οἱ Ψαριανοὶ ἐν τοῖς πρώτοις ἀναπετάσαντες τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, διεπράξαντο ἔργα, τὰ δόποια καὶ γνωστὰ πᾶσι τοῖς Ἑλλησιν ὑπάρχουσι καὶ ἀδύνατον εἶναι ἐντὸς τῶν σελίδων τῆς Χρυσαλλίδος νὰ περιληφθῶσι. Μεταβαλόντες τὸ ὄνομα τῆς δημογεροντίας ἢν ἀπεκάλεσαν Βουλῆην τῆς Νήσου Ψαρῶν, διώρισαν ἐφόρους, ὅνδ μὲν, τοῦ πολέμου λεγόμενος, ἡσχολεῖτο πεὸν τὴν κατασκεψὴν τῶν κανονοστασίων καὶ περὶ πᾶν ὅ, τι ἀπέβλεπε τὸν ὄπλισμόν καὶ τὴν ὁχύρωσιν τῆς νήσου, ὃ δὲ τῆς ἀστυνομίας καλύμμενος, καθηκον εἶχε νὰ ἐπιβλέπῃ τοὺς ἐρχομένους καὶ ἀπερχομένους τῆς νήσου, καὶ τρίτος ὁ λεγόμενος τοῦ λιμένος, ἦτον ἐντεταλμένος τὰ λιμενοχώρια καὶ ὑγιεινομικὰ καθήκοντα. Πρὸς τοὺς ἐφόρους συνεστάσαντο καὶ ἐπιτροπὴν τῶν λειτουργίας ὡρίλεις νὰ ἐπιστατῇ τὴν εἰσπραξίαν καὶ διανομὴν τῶν ἐκ λείας προερχομένων ὡφελειῶν ἀπασαὶ δὲ αὐτοὶ αἱ ἀρχαὶ ἦσαν ὑπὸ τὴν ἀμεσον δικαιοδοσίαν τῆς Βουλῆς ἦτοι, διευθύνουσα τὰς ὑπόθεσεις τῆς νήσου καὶ κατὰ τὰς περιπτώσεις προσκαλοῦσα τὴν συνέλευσιν τῶν οἰκοκυράριων καὶ τὴν συνέλευσιν τοῦ λαοῦ, ἀπεφάσιζον ὅμοιομαθὸν τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ὑπὲρ τῆς εὐδόλωσεως τοῦ ἀγῶνος καὶ τὰς κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐκστρατείας. Τὰ πρῶτα τῆς ἐπαναστάσεως ἔτη οἱ Ψαριανοὶ διὰ

τῶν πλοίων των ἡνώχλουν τοὺς ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατοικοῦντας Τούρκους, συνεχεῖς ποιούμενοι ἐκεῖ τοὺς ἐπίπλους, καταστρέφοντες τὰς πόλεις καὶ τοὺς ἀγροὺς αὐτῶν, λαφυραγωγοῦντες αὐτοὺς, κυριεύοντες τὰ φρούριά των, καίοντες τὰ πλοιά των καὶ μυρίας προξενοῦντες τοὺς ἐχθροὺς ζημίας. Ἐπὶ τέλους ὁ Σουλτάνος βλέπων τὰ δεινὰ, ἀτινα ἐφίσταντο οἱ ὑπήκοοι του. ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν ἐκείνων, ἀπεφάσισε τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου, καὶ δὴ συναγαγὼν πολυάριθμον κατὰ ἔηραν καὶ θάλασσαν στρατιὰν, ἐξέπεμψεν αὐτὴν κατὰ τῶν ψαρῶν. Αἱ μεγάλαι δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ, αἱ ἔντονοι τοῦ Σουλτάνου διαταγὴι ὅπως ἐξανδραποδισθῇ ἡ νήσος καὶ τὰς ἀσθενῆ μέσα τὰ δόποια ἐδύναντο οἱ ἐγχώριοι νὰ ἀντιτάξωσι, βεβαίως ἥθελον κλονίσει καὶ τὰς γενναιοτέρας καρδίας· ἀλλ’ οἱ Ψαριανοὶ ἀποφασίσαντες ν’ ἀντιτάσσονται μέχρι τελευταίας ἀναπνοῆς εἰς τὴν προσβολὴν τοῦ ἐχθροῦ, ἔλαβον πάντα τὰ πρὸς τοῦτο κατάλληλα μέτρα, καὶ ὅτε Γάλλος τις πλοιάρχος ἐντολῇ τοῦ Ὀθωμανοῦ Ναυάρχου τοὺς ἐπρότεινε ν’ ἀναχωρήσωσι τῆς νήσου διὰ νὰ μὴ χυθῇ ἀθώον αἷμα, ἐκεῖνοι ἀπεκρίθησαν τὸ τσούλεωνίδικ Μολὼν λαβέτω. Καὶ τῷ ὅντι ήρωϊκῶς ἐνεκρτέρησαν εἰς τὰς ἐπανειλημμένας τῶν κολοσσαίνων ἐχθρικῶν δυνάμεων προσβολὰς, καὶ τότε μόνον ἡ νήσος παρεδόθη εἰς τὸν Ὀθωμανὸν ναυάρχον, ὅτε δὲν μῆρχον πλέον μαχηταὶ νὰ τὴν διπρασπίσωσιν.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν θεωρούμενη ἐν τῶν φρικωδεστέρων καὶ ἐνδοξότερων ἐπεισοδίων τῆς νεωτέρας ἡμῶν ἀθνικῆς ἴστορίας, διήγειρε γενικὴν εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπὲρ τῆς ἀνίσως ἀγωνίζομένης Ἐλλάδος συμπάθειαν. Καὶ ἀρχοντες καὶ ἀρχόμενοι ἔστρεψαν βλέψυμα δακρύζεκτον πόδις τὴν ἀτυχῆ ἐκείνην χώραν, τὸ ἔδαφος τῆς δόποιας ἀφειδῶς ἐθράχη ἀπὸ τὰς καταστροφὰς τῶν Κυδωνίων καὶ τῆς Χίου, τὸ τρίτον ἥδη ἐβράσινετο μὲ τὸ αἷμα τοσοῦτον ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες προσεφέρθησαν σφάγιον εἰς τὸν θραμμὸν τῆς πατρίδος, ἔνδοξα δὲ ἂς διατελῶσι καὶ μετ’ εὐγνωμόνων χειλέων ἀς προφέρωνται καὶ τὰ ὄνόματα τῶν μεγάλων ἐκείνων φιλελλήνων, οἵτινες ἢ διὰ τῶν λυπηρῶν ἥχων τῆς λύρας των, ἢ διὰ κεραυνωδῶν ἐν τοῖς Βουλευτηρίοις ἀγορεύσεων τῶν ἐπέτυχον νὰ συγκινήσωσι τὰς τέως ἀμαλλάκτους καρδίας τῶν μοναρχῶν τῆς Ἐσπερίας! Οἱ Πουκεβίλ, οἱ Ράχελ οἰωνίων θέλουσιν ἐπιζῆτες τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Ἑλλήνων.

Άλλα καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς πατρίδος των οἱ Ψαριανοὶ διετήρησαν, ἐν Αἰγίνῃ παροικήσαντες, κοινωνικὸν σύστημα, καθίδρυσαν ἐπέρχαν ἐπιτροπὴν, καὶ ἔξηκολούθησαν ἔχοντες τὰς συνελεύσεις τῶν οἰκονομάριών καὶ τὰς τοῦ λαοῦ, πρὸς δὲ καὶ τελετῶν τῆς κοινότητός των. Ήπερ' αὐτοῖς, ἀπάταις καὶ ζένοις διατελοῦσι, κατέφευγον οἱ πρόκριτοι τῆς στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου, ἐνίστησε δὲ καὶ αὐτὴ τῆς Ἑλλάδος ἡ κυβέρνησις, καὶ ἔζητον τὴν συνδρομὴν των, ἣν φιλοτίμως ἐκεῖνοι ἐκάποτε τοῖς παρέσχον. Πράγμα περίεργον! Διαρκοῦντος τοῦ ἵεροῦ ἀγῶνος πολλὰ πόλεις καὶ ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλάδος κατεστράφησαν, οἱ δὲ κάτοικοι αὐτῶν μετιψήσαν εἰς ἐτέρας ἐλευθέρας πόλεις καὶ συνέστησαν αὐτόσες ἐπιτροπάς· ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν τῶν ἐπιτροπῶν τούτων ἐψάνθη τοιχύτην ἐνεργὸς δύναμις ὡς εἰς τὴν τῶν Ψαριανῶν.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος οἱ Ψαριανοὶ διετήρησαν ἀπαραμέίστον τὸν πατριωτισμὸν αὐτῶν καὶ τὴν ἀκαταμάχητον ἐπιθυμίαν των πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Τὸν αἰσθημάτων ἀδελφικῶν ἐμφορούμενοι, ἐδέξαντο φιλανθρώπως τοὺς ἐκ Κυδωνίων, Μοσχονήσων, Χίου, Κασσάνδρας, Εὔβοίς καὶ ἀλλαχόθεν τῆς Τουρκικῆς ἐπικρατείας εἰς τὴν νῆσόν των καταφυγόντας δυστυχεῖς, ὃν δ ἀριθμὸς ἀλληλοδιαδέχως ὑπολογίζεται εἰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας, καὶ οὐ μόνον ἄρτους καὶ ἱμάτια ἐστερουμένους, αὐτοὺς ἔθρεψκαν καὶ ἐνέδυσαν ἀλλὰ καὶ νοσοκομεῖα πρὸς θεραπείαν των ἐσύστησαν καὶ πλείστας ὅσας περιποίησεις τοῖς ἔκαμον. Λξισημείωτος μάλιστα ὑπέρχει ἡ φιλανθρωπία τῶν γυναικῶν αὐτῶν, διότι δίκην μποζυγίων ἐφορτώνοντο τὰ δλίγχα σκεύη τῶν δυστυχῶν φυγάδων καὶ ἔφερον αὐτὰ εἰς τοὺς οἴκους των, ὅπως εἰ δυνατὸν καταστήσωσιν ἡττον ζωηρὰν τὴν συγκίνησιν τῆς δυστυχίας των εἰς ἐστίγους· ἐνὶ δὲ λόγῳ οἱ δλίγχιστοι Ψαριανοὶ συνέδραμον τοὺς πάσχοντας ἀδελφούς των ἀναλόγως τῶν μέσων, ἀλλέκτηντο, πολὺ περισσότερον ἀρ' ὅτι ἐνίστησε ἡ Διοίκησις αὐτὴ τῆς Ἑλλάδος ἐπραττε. Καὶ μετὰ τὴν παῦσιν δὲ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος, χάρις εἰς τὸ ἐνωτικὸν πνεῦμα καὶ τὸ φιλόπατρι αὐτῶν οὐ μόνον συνοικισμὸν ἔθιον ἔκαμον, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλιστικὰ καταστήματα συνεστήσαντο καὶ πλοῖα οὐκ δλίγχα κέπτονται.

Τοσαῦτα περὶ τοῦ δημοσίου βίου τῶν Ψαριανῶν εἰπόντες, φέρωμεν ἥδη τὸν λόγον καὶ ἐπὶ τοῦ ἴδιωτικοῦ βίου καθέδν. Τὸ δημοκρατικὸν εἰ-

δος τῆς διοικήσεως συνετέλει ὅπως ἐμπνέῃ εἰς τὸν λαὸν τὸν πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὸ πρὸς ἔκαστον ἰδίᾳ τὸν πολιτῶν σέβας· πρὸ πάντων δὲ οἱ ἵερεῖς καὶ οἱ πρεσβύται, ἢσαν ἀντικείμενον μεράλου σεβασμοῦ, αἱ συμβουλαὶ τῶν ἐτιμῶντο πάντοτε καὶ ἐὰν ἐτύγχανον καὶ ὀπωσοῦν εὐπαίδευτοι, οἱ οἰκοὶ των ἀπετέλουν εἶδός τι στοῖχος, ἔνθι συνεργόμενοι οἱ πολῖται ἡκροῶντο τῶν λόγων αὐτῶν τοὺς δὲ γονεῖς ἐσέβοντο καὶ ἐγηροκόμουν, καὶ οἱ παραλείποντες τὸ καθῆκον τοῦτο κατεκρίνοντο καὶ ἐδελέσσοντο παρὰ πάντων. Τὸ αὐτὸ δὲ συνέδαινε καὶ διόταν ἐπώλεις τις τὰ ἐκ κληρονομίας περιελθόντα αὐτῷ κτήματα σημειώτεον δ' ἐτι τὴν περιουσίαν των οἱ Ψαριανοὶ ἐκληροδότουν ἐξ ἵσου εἰς τὰ τέκνα των.

Περὶ τὸν οἰκογενειακὸν βίον οἱ Ψαριανοὶ ἤσαν ἀπλοὶ καὶ ἀφελεῖς. Πλούσιοι πολυτέλεια, ή τὰ βαλάντια ἡμῶν ἔζαντλήσασι καὶ ὡς ἀρπυικοὶ ἦμεν, ἢ τὸ παράπλευρον ἔγνωσον αὐτοῖς. Τὰ οἰκικά των σκεύη ὡς καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ τελεταὶ, οἷον τὸ βάπτισμα, οἱ γάμοι καὶ ἥσαν ἀπλῆ, καὶ τὰ χρυσᾶ καὶ πολυτελῆ ἡμάτια ἡθεωροῦντο ὡς ταῖς ἑταῖραις μᾶλλον ἀρμόζοντα. Διὰ τοῦτο διὸ συνελεύσεως τοῦ δήμου καὶ διὸ ἐκκλησιαστικὴν ἐπιτιμίαν ἢν παρεμποδισμένην ἡ δλίγχη χρήσις τοῦ χρυσοῦ καὶ τῆς μετάξης, μόνον δὲ εἰς τὰς γυναικας ἢν ἐπιτετραμένη ἡ λευκὴ μετάξι, ἢν μετεγειοίζοντο κύται ὡς κέντημα εἰς τοὺς γιτῶνάς των.

Η οἰκικὴ αὐτὴ ἀπλότης ἀποτέλεσμα ἔσχε τὴν ἐξαρχίντιν τῶν χαρκιζήλων παθῶν, ἀτινα νῦν ἐν τῇ κοινωνίᾳ βρίσκουσιν. Οἱ κακοήθεις ἔρωτες αἱ ἀπαγωγαὶ, αἱ ἐκκορεύσεις καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια ἥσαν δλως ἀγνωστα. Τὰς θυγατέρας των ἐνύμφευον ἀπὸ τοῦ δεκάτου τετάρτου καὶ ἔνθετους τῆς ἡλικίας των, συμφώνως πρὸς τὸ τοῦ Πλάτωνος παράγγελμα, οὐδεμίαν δὲ αὐταις ἐδύναντο νὰ φέρωσιν ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ νυμφίου γνώμην, ἀλλ' ὥφειλον νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τῶν γονέων τὴν ἀπόδασιν, διότι ἐκεῖνοι μόνοι εἰχον μέριμναν τὴν ἀποκατάστασιν τῶν τέκνων των. Τοιοῦτο τι ἐπρέβευσον καὶ αἱ ἀρχαῖαι κόραι, ὡς μαρτυρεῖν ἡ Ἐρμίνη τοῦ Εὐριπίδου λέγουσα.

Νυμφέυμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατήρ ἐμοὶ μέριμναν. ἔζει, κούκι ἐμὸν κρίνειν τάδε.

Καθὼς παρὰ τοῖς ἀρχαῖοις Αθηναῖοι δὲν ἦσαν ἐπιτετραμένον ἐπὶ βαρυτάτη ποιηή, νὰ νυμφεύθῃ ἀνὴρ ἡ γυνὴ Αθηναῖος μετὰ ζένου, τοιού-

τοτρόπως καὶ οἱ Ψαριανοὶ ἐτήρουν αὐστηρᾶς τὸ σχῆμα τοῦτο. Σπανιώτατα ἡ θυγάτηρ Ψαριανοῦ, ἐνυμφεύετο μετὰ ζένου, καὶ τοῦτο ὅταν ὁ πατὴρ τῆς κόρης ἦν πένης, καὶ ἐπείθετο καλῶς περὶ τῆς διαιγωγῆς τοῦ γαμβροῦ του, ὅτι δηλαδὴ, δὲν ἥθελε παρατίθει τὴν γυναικά του καὶ ἀπέλθει, πρὸς δὲ καὶ ὅτι εἴναι ίκανὸς νὰ διαθρέψῃ τὰ ἔξ αὐτῆς τεχνοσύνενα τέκνα. Εἰς τὸν ζένον οὐδόλως ἐπετρέπετο νὰ λάθῃ μέρος εἰς τὴν διοικητικὴν τοῦ τόπου ἀρχὴν, ἀλλ’ οἱ ἀπόγονοι του ἐλάμβανον τὸ δικαιώμα τοῦτο. Τὸ δὲ περίεργον εἰς τοὺς ζένους δὲν ἐπετρέπετο, οὐδὲ θεατὰς νὰ ὕστε τῶν χορῶν των, ἐκτὸς μόνον ἀν προσεκαλούντο ὑπὸ τῶν ἐπιτελούντων τὸν γάμους. Οἱ χοροὶ ἐγίνοντο σχεδὸν πάντοτε εἰς τὸ ὕπαιθρον, τὴν δὲ ἀπόχρεων ἥδον φρυματά τινα ἀσεμνα τὰ δοποῖα δὲν ἦτον ἐπιτετραμένον κατ’ ἄλλην ἡμέραν νὰ τραγῳδήσωσιν, ἔθιμον βεβαίως ὑπομιμῆσκον τὰ ἔξ ἀμάξης τῶν ἀρχαίων Ἐλλήνων.

Αἱ συνήθεις τῶν γένων παιδιά, ἥσκαν ἡ ἀμάδη, τὸ λιθάρι, τὸ πήδηρα καὶ οἱ χοροί τινὲς μάλιστα ἐγρυμάζοντο εἰς τὴν πάλην καὶ ἐλαχίρ ἀλειφόμενοι. Εἰς δὲ τοὺς γυνῶντας παρέθετο οἱ νικώμενοι ποικίλα ἐδέσματα. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν πρεσβυτῶν, πλοιάρχος τις καταδρομικοῦ πλοίου, καλούμενος Μακρῆς, ὑπερέβαινε πάντας κατὰ τὸ πήδημα, διότι ἔφθανε μέχρις ἐννεακοσίων ἑξήκοντα βελονῶν τοῦ φαύλουτος. Εἰς δὲ τὴν πάλην διεκρίθησαν καὶ ἀλλαχόσει οἱ Ψαριανοί, ὡς ἐκ πατραδείγματος, εἰς καλούμενος Νικολάρας κατεπάλαισσε περιβόητόν τινα Τούρκον ἐν Τζανταρλῆ, καὶ ἔτερος καλούμενος Ἀμύρισσας ἐνίκησεν εἰς Βηρυτὸν περίφημόν τινα ἀράβα, διὸ διοικητὴς τῆς πόλεως ἐκείνης εἶχε παρέξαυτο.

Κοινὸν ἦτον εἰς τοὺς ἀνδράς καὶ τὰς γυναικας ὅτε ἔφθανον εἰς τὴν πρεσβυτικὴν αὐτῶν ἥλικιαν, νὰ προετοιμάζῃ ἔκαστος, τὰ τοῦ θυνάτου, τουτέστιγ ἔθετον ἐντὸς κιβωτίου ἐνδυμασίαν. νέαν, ὑποδήματα, πανίον διὰ σάβανον, καὶ τὰ τῆς ταφῆς ἔξοδα πολλοὶ δὲ καὶ τοὺς τάφους αὐτῶν κατεσκεύαζον.

Οἱ ἀνδρες ἔφερον ἀργῆθεν τὰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐν χρήσει παρέξαυτος ιμάτια, εἰς δὲ τὴν κεφαλὴν σκουφὸν ἐρυθρὸν ἀλλ’ ἀφοῦ παρήρχετο ἡ ἀνδρικὴ ἥλικια, ἔφρουν σερβέταν.

Ἄπο δὲ τοῦ ἔξηκοστοῦ ἔτους τῆς ἥλικιας ἔπαινον πλέον νὰ ξυρίζωσι τὸν πώγωνα, τὴν δὲ ἡμέραν ἐκείνην, καθ’ ἦν δὲ γέρων ἀπεφάσιζε τὸ τοιοῦτο, ἐκάλει τὰ τέκνα καὶ ἔγγονά του μεθ’ ὧν

συνέτρωγεν, ἐπομένως δὲ ἐκεῖνα ἡσπάζοντο τὸν πώγωνά του καὶ τῷ νῦχοντο καλὸν καὶ ἀνάδυνον γῆρας ἐκεῖνος δὲ. τὰ εὐλόγει καὶ τοῖς ἔδιδε τὴν εὐχὴν του. Παρομοίαν τελετὴν εἶχον καὶ οἱ Ρωμαῖοι, καθ’ ὅν χρόνον ὅμως αἱ πρῶται τρίχες ἥρχιζον νὰ φύωνται εἰς τὴν παρειὰν τοῦ νεανίου.

Οτε ἀπέθηκοκέ τις συνηθροίζοντο πέριξ τοῦ νεκροῦ, ή σύζυγος, ή μήτηρ καὶ καὶ αἱ λοιπαὶ συγγενεῖς τοῦ τεθνεώτος καὶ τίλλουσαι τὴν κόμην καὶ κτυπῶσαι τὰ στήθη των ἐμυρολόγουν τὸν νεκρόν. Μετὰ τῶν αὐτῶν θρήνων ἐγίνοντο καὶ ἡ ἐκφορὰ παρχολουθίουντος του πλήθους. Μετὰ τὸ τέλος τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας, συνώδευον τὸν νεκρὸν εἰς τὴν ὑστάτην αὐτοῦ κατοικίαν ἔνθα τῷ ἔδιδον τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν αἱ δὲ οἰμωγαὶ καὶ θρῆνοι τῶν εἰς τὰ ἴδια ἐπιστρέφουσαν γυναικῶν ἐπλήρουν τὸν ἀρέα καὶ ἀντίχουν καθ’ ὅλην τὴν πόλιν. Τὸ πένθος ἐτηρεῖτο ἐτήσιον, αἱ δὲ χῆραι, αἱ μὴ ἐρχόμεναι εἰς δεύτερον γάμον ἐφόρουν τὰ πένθιμα ισοβίως, ὡς καὶ αἱ μπτέρες αἱ μὴ ἔχουσαι τέκνα· οἱ δὲ ἄνδρες διετήρουν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας τὸν πώγωνα αὐτῶν ὡς σημεῖον πένθους καὶ ἐπὶ ἐν ἔτος ἔφερον μαῦρα.

Ο Κ. Νποναύαρχος Κωνσταντίνος Νικόδημος, περὶ οὗ ἡ Χρυσαλλίς καὶ ἀλλοτε εὑρεν εὔκαιριαν νὰ ποιήσῃ μνείαν, συγγράψας τὰ ἔργα τῶν Ψαρινῶν, ἀτινα δ χρόνος καὶ δ θάνατος τῶν ζώντων ἔτι λειψάνων τοῦ ἀγῶνος ἥθελον βεβαίως ἐπισκάσει τῷ πέπλῳ τῆς λήθης, ἀφῆκεν ἀθάνατον κληρονομίαν εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῆς ἐπαναστάσεως. Εὐχόμεθα ὅπως καὶ οἱ νεώτεροι μιμούμενοι τὰ ἔργα τῶν πατέρων των, τὰ δοποῖα μετὰ φυσικῆς ὄντως καὶ ἀπερίττου ἀπλότητος δ σεβάσμιος συγγραφεὺς καὶ τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου ἀγῶνος ἐνδοξὸς ἀλείπτης ἐκτίθησιν, εἰς τὰ πάτρια ἐμμένοντες καὶ τὰ ἔκφυλα τῶν ἐσπερίων ἥθη καὶ ἔθιμα ἀποσκορακίζοντες, δυνηθῶσι νὰ εἰπωσιν ἐκ μέρους τῆς πατρίδος αὐτῶν πρὸς τὸν καταστροφέα της τὸ τοῦ μυθευομένου κλήματος πρὸς τὸν τράγον.

Κὴν μὲ φάγης ἐπὶ βίζαν ὅμως ἔτι ἀνθήσω ὅπως ἐπισπείσω σοι, τράγε, θυομένῳ.

ΕΠΑΜ. ΣΤΑΜΑΤΙΔΗΣ.